

- วิทยานิพนธ์** : ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยประยุกต์ใช้หลัก
 อธิปไตย ๔ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
- ผู้วิจัย** : พระอธิการอภิชาติ อภิชาติ (คุณชัยศรี)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พธ.บ.,M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)
 - : พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ ผศ., พธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับ ๑),
 ศศ.ม., รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)
 - : อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต พม.ช.พธ.บ. ,M.A., Ph.D.(Pub.Admin.)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยประยุกต์ใช้หลักอธิปไตย ๔ ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี (๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยประยุกต์ใช้หลักอธิปไตย ๔ ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล(๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยประยุกต์ใช้หลักอธิปไตย ๔ ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรีซึ่งเป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling) เป็น พระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำนวน ๑๔๗ รูปนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : F-test) และเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ผลการวิจัยพบว่า

พระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มีคุณลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งจำแนกตามอายุพรรษาวุฒิการศึกษา สามัญวุฒิกการศึกษา ธรรมวุฒิกการศึกษา ทางบาลี จำนวน ๑๔๗ รูป พบว่า

พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ส่วนใหญ่มีอายุ มากกว่า ๕๑ ปี จำนวน ๙๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๖ มีพรรษา ๒๑ - ๓๐ พรรษา จำนวน ๖๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๒ ระดับภูมิการศึกษาสามัญส่วนใหญ่ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๑๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๐ มีวุฒิการศึกษาทางธรรมระดับนักธรรมเอกมากที่สุด จำนวน ๙๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๙ และไม่มีวุฒิการศึกษาทางบาลีมากถึง ๑๒๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๑

ผลการวิเคราะห์ระดับการนำหลักอริยบท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยรวมและรายด้าน ได้แก่ ฉันทะ (ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน), วิริยะ (ความเพียรพยายามปฏิบัติงาน), จิตตะ (การเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน), วิมังสา (การใช้ปัญญาใคร่ครวญหาเหตุผลในการปฏิบัติงาน) โดยรวมพบว่า ระดับการนำหลักอริยบท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน ที่ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) เท่ากับ ๔.๐๔๕

ผลการเปรียบเทียบระดับการนำหลักอริยบท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งเป็นการทดสอบสมมติฐานที่ ๑-๕ โดยวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาสามัญ การศึกษานักธรรม และการศึกษบาลี กับระดับการนำหลักอริยบท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ผลการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมนั้น ปัญหาหลักของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรีนั้นคือ การขาดงบประมาณในการใช้จ่ายทั้งเรื่องการทำนุบำรุงอาคารสถานที่ และงบประมาณในเรื่องการส่งเสริมการเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ซึ่งงบประมาณที่ได้จะได้รับการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ร้อยรายจากห้างร้าน ประชาชนเท่านั้น ขาดการช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และอีกปัญหาหนึ่งคือ เรื่องของปัญหาเสียดสีและอบายมุขต่างๆ ที่ไม่สามารถแก้ไขได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกสังคม แม้แต่ในคณะสงฆ์ด้วย และเป็นปัญหาที่ทำให้เสื่อมเสียเป็นอย่างมาก จึงจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนตลอดจนเรื่องของการทำวัตรสวดมนต์ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่คณะสงฆ์จำต้องปฏิบัติเป็นประจำเป็นการทำดีให้กับตนเองและส่วนรวมด้วย

Thesis Title : The Efficiency of Sangha Affair Administration In Accordance
Wite IV Iddhipada of Sangha Administrators In Muang
District, Lopburi Province.

Name : PhraAdhikarn AphichatAbhijāto (Khunchaisri)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prot. Dr.Surapon Suyaprom, B.A., M.A.(Buddhist
Studies), Ph.D. (Pol.Sci.)

: PhraMahaBoonlerd Inthapanno, B.A., M.A.

: Dr. Phichet Thangto, B.A., M.A., Ph.D.(Pub.Admin.).

Date of Graduation : March 31, 2013

Abstract

The objectives of this research are: (1) to study the efficiency levels of Sangha Community Administration when applying the Four Iddhipada by the Sangha Administrator in the District Muang, Lopburi Province, (2) to compare the levels of efficiency of each group of Sangha Administrator by grouping them according to their individual characteristics such as age, number of vassa, etc., and (3) to study the problems, obstacles, as well as suggestions for development inefficiency of the administrative works among Sangha Community by applying the Four Iddhipada principles in District Muang, Lopburi Province, where the studies have used the Quantitative Research Method using Survey Research to gather data with questionnaire forms distributed to 147 Sangha Administrators in Muang district, Lopburi Province, being drawn by random cluster Sampling. The statistics used for data analysis are Frequencies, percentages, averages, standard deviations, with the One-Way Analysis of Variance (F-Test), and compare the least significant differences (LSD).

By grouping the Sangha Administrators in the District Muang according to their ages, vassa (the number of complete lent years), qualifications in formal education, qualifications in Dhamma studies, and qualifications in pali studies, the results of this research show that among the 147 Sangha Administrators, 92 of them

are over 51 years old amounting to 62.6 percent, to 65 have the vassa between 21-30 years vassa of 44.2 percent, 119 administrators have qualifications below the bachelor Degree amounting to 81 percent, 94 administrators qualified 'NakDhammaAke' (which is the highest Dhamma qualifications) amounting to 63.9 percent, on the other hand those who have no Pali qualifications at all number as high as 128 administrators which amounts to 87.1 percent.

The analysis of the levels of application of the Four Iddhipada by the Sangha Community within the District Muang, Lopburi Province has found that the levels when considering the four principles as a whole and when considering each principle separately give rather high average values $\bar{x}$ approximately at 4.045, while each principle being that the administrators perform their work with (1) Satisfaction and willingness, (2) with all the effort and diligence, (3) with mindfulness and community, (4) Of the reexamination and use reasoning in their work.

The results of comparing the levels of application of the Four Iddhipada to the administration using the administrators characteristics such as age, number of vassa, qualifications in formal education, qualifications in Dhamma studies, and qualifications in pail studies as variables then compare with the level of application of Iddhipada IV by the Sangha Administrators as a whole, have found that the individual characteristics variables have little effects on the levels of application of the Four Iddhipada.

In the investigations of problems, obstacles, and suggestion on the application of Iddhipada IV to the administration of Sangha Community within the District Muang, Lopburi Province, it has been found that the main problems are leak of budgets for the up-keeps of the buildings and the whole places as well as for the education and training of monks and junior monks, The only budgets the Sangha Community depend on are Kathin (once a year), Phapa, and charities from shopkeepers, militaries, companies, and the general public, the amount of which are very unreliable while the authorities concerned do not seem to care or give any support. The other side of the problems concerns various drugs, illegal bettings and gambling among the general society as a whole which seem to be out of control even within the Sangha Community itself, resulting in the fast degradation of the monks

reputation. This situation clearly to be corrected urgently by Sangha administrators. One way is to encourage daily chanting, keep on watra practices both morning and evening, educate monks in dhamma studies regularly, and closely check and watch on their activities. This is most important since it will transform and improve the Sangha individual as well as Sangha Community as a whole.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของพระสังฆาธิการ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความเมตตากรุณา และความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต ซึ่งท่านได้เอาใจใส่ ชี้แนะแนวทางการดำเนินงานและตรวจสอบปรับปรุงแก้ไข ตลอดระยะเวลาในการศึกษาค้นคว้าวิจัย ด้วยความเมตตา ที่ช่วยแนะนำเป็นผู้ประสานงานอำนวยความสะดวก ที่ผู้วิจัยมีข้อติดขัดให้กระจ่างจนสามารถทำงานบรรลุเป้าหมาย

ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าตลอดระยะเวลาที่สอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์, ผศ.อนุภูมิ โสวเกษม, ผศ.ชัชชัย ไชยสา, ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น และอาจารย์ผดุง วรรณทอง ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยให้สมบูรณ์ได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณพระสังฆาธิการ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัยในครั้งนี้

คุณค่าแห่งความรู้และคุณประโยชน์อันพึงมีจากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอมอบให้แก่ผู้มีพระคุณและผู้มีบุญคุณทุกท่าน

พระอธิการอภิชาติ อภิชาโต (คุณชัยศรี)

๓๑ มีนาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภาพ	(๑๐)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๑)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องทราบ	๔

๑.๕	สมมติฐานงานวิจัย	๕
๑.๖	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย	๕
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖

บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพ	๗
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	๑๖
๒.๓ แนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๓๐
๒.๔ แนวคิดที่เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔	๔๑
๒.๕ แนวคิดที่เกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	๔๘
๒.๖ ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	๕๐
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๖
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๔

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๖
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	๖๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๑

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๗๓
๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๓
๔.๒ ระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	๗๕
๔.๓ เปรียบเทียบระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล	๘๐
๔.๔ ข้อมูลจากคำถามปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการ	

บริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของพระสังฆาธิการใน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	๘๖
๔.๕ การสัมภาษณ์ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยประยุกต์ใช้หลัก อิทธิบาท ๔ ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	๘๗
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๘๙
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๙๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๒
๕.๒ อภิปรายผล	๙๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๙๘
บรรณานุกรม	๑๐๐
ภาคผนวก	๑๐๖
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือวิจัย	๑๐๗
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	๑๑๓
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความ เที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Try Out)	๑๑๗
ภาคผนวก ง ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient)	๑๑๙
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๒๑
ภาคผนวก ฉ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๒๘
ภาคผนวก ช แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ๑๓๕	
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๐

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ แสดงรายชื่อวัดราษฎร์มหานิกายในเขตอำเภอเมืองลพบุรี	๕๒
๓.๑ แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๗

๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละ จำแนกตามข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคล	๗๔
๔.๒	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ	๗๕
๔.๓	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ด้านฉันทะ (ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน)	๗๖
๔.๔	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามปฏิบัติงาน)	๗๗
๔.๕	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ด้านจิตตะ(การเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน)	๗๘
๔.๖	แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาใคร่ครวญหาเหตุผลในการปฏิบัติงาน)	๗๙
๔.๗	เปรียบเทียบระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามอายุ	๘๐
๔.๘	เปรียบเทียบระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามพรชา	๘๑
๔.๙	เปรียบเทียบระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ	๘๑
๔.๑๐	เปรียบเทียบระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม	๘๓
๔.๑๑	เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดด้านฉันทะ	๘๔
๔.๑๒	เปรียบเทียบระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางบาลี	๘๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่

หน้า

๔.๑๓ สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

๘๖

๔.๑๔ การวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

๘๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	แสดงรูปแบบการบริหารกิจการของวัด	๔๑
๒.๒	แสดงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองลพบุรี	๕๕
๒.๓	แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	๖๕
๔.๑	การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักอิทธิบาท ๔	๙๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบวย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรร (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗. หมายความว่า ระบุถึง พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๗ หน้าที่ ๓๗ เป็นต้น

